

İslami Muhafazakârlığı Sorgulamak: Keçiören’de Gündelik Hayatta  
Toplumsal Mekân, Sınıf ve Toplumsal Cinsiyet Üzerine.

Belçim Öztürk

*Feminist Tahayyül*, 5(1): 124-128.  
(Tez Tanıtımı)





# İslami Muhafazakârlığı Sorgulamak: Keçiören’de Gündelik Hayatta Toplumsal Mekân, Sınıf ve Toplumsal Cinsiyet Üzerine

Belçim Öztürk<sup>1</sup>

Esra Can-Mollaer’in (2023) *İslami Muhafazakârlığı Sorgulamak: Keçiören’de Gündelik Hayatta Toplumsal Mekân, Sınıf ve Toplumsal Cinsiyet* başlıklı doktora tezi Ankara Keçiören’de (Ankara) yaşayan alt orta sınıf aileler arasında genellikle milliyetçi İslami muhafazakârlık olarak adlandırılan yaşam biçimlerini ve davranış pratiklerini araştırmayı hedeflemektedir (*a.g.e.*). Çalışmada alt-orta sınıf ailelerin muhafazakâr ideolojik söylemlere ve eğilimlere ne derece meyilli oldukları, bu söylemlere ilişkin temsilleri ne ölçüde kabullenip savundukları ve dolaşıma soktukları incelenmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için muhafazakârlık mekânsal, toplumsal ve sınıfsal olmak üzere üç boyutta analiz edilmiştir.

Yazar Keçiören’in sosyo-mekânsal, sınıfsal-kültürel, dinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı özelliklerinin dönüşümünü ilişkisel olarak kendi bağlamında analiz etmeyi hedeflediği için etnografik yöntemle başvurmuştur. Araştırmanın odağı Keçiören’de yaşayan, milliyetçi İslami muhafazakâr siyasi partilere oy verme eğiliminde olan, sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı ancak orta sınıf özlemleri taşıyan alt orta sınıf ailelerdir (*a.g.e.*: 2023:190). Çalışma farklı sosyo-ekonomik (milliyetçi İslami muhafazakâr)<sup>2</sup> niteliklere sahip dokuz mahallede (Etlik, Kalaba, Subayevleri, Pınarbaşı, 19 Mayıs, Şenlik, Aktepe, Atapark, Kuşcağız) ve farklı ortamlarda (kadın toplantıları, kuran kursları, sohbetler ve spor merkezleri) 14 ay boyunca yürütülmüştür. 65 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

<sup>1</sup> Samsun Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Araştırma Görevlisi.

<sup>2</sup> Söz konusu mahalleler oy tercihlerine kuruluş dönemine, sınıfsal yapısına ve kentsel dönüşüm yörüngesine göre tercih edilmiştir.



Ankara'nın başkent olmasıyla beraber ilçenin değişen çehresini odağına alan yazar, laik “azınlığa” karşı Türk-İslam “üstünlüğünü” yeniden tesis etmeye çalışan siyasi aktörlerin stratejilerine ve bunların toplumsal kabullerine odaklanır. Bu noktada Keçiören'nin tarihsel, toplumsal ve kentsel kimliği ilişkisel bir bağlamda değerlendirilmiştir. Buna göre Keçiören Ankara'nın başkent olmasıyla eş zamanlı olarak cumhuriyetçi bir kimliğe sahipken, milliyetçi ve İslamcı politikalar doğrultusunda zamanla İslamcı-muhafazakâr bir kaleye dönüşmüştür. Yazarın da vurguladığı üzere; Ankara'nın Çankaya'ya kıyasla çeper ilçelerinden biri olan Keçiören hem kendi önemli tarihsel değişimleri hem de bu mekânsal ikilik içindeki karşılıklı ilişkileri nedeniyle özgün bir örnek teşkil etmektedir (*a.g.e.*: 2023:110). Keçiören'in bu tarihselliği, melezleşmiş sınıfsal-kültürel formların bir örneğini sunmaktadır.

Muhafazakârlığın politik, toplumsal ve mekânsal boyutlarıyla sorgulandığı çalışmada, muhafazakârlığın ne ideoloji ne de eğilim olarak anlaşılmayacağı, daha ziyade sosyo-kültürel özellikleri bağlamında değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Bu noktada yazar muhafazakârlığın teorik yapısını temellendirirken; ideolojik veya eğilimsel muhafazakarlık yaklaşımlarından uzak durur. Bunun yerine muhafazakarlığın, sınıfsal öznellikler ve kimlikler üretme kapasitesi ve bunların içinde oluşan karmaşık güç ilişkilerini bağlamsallaştıran Bourdieu'cu ilişkisel yaklaşımı takip eder. Muhafazakârlığa ilişkin teorik çerçevenin odağı Türkiye'de İslami muhafazakârlığın sorgulanmasıdır. Türkiye'de muhafazakârlığın laiklik ile dikotomik tecessümünü sınırlandırıcı bulan yazar, Türkiye'nin sahip olduğu çok yönlü sosyo-mekânsal değişimleri, bu ikiliklerle açıklanamayacak kadar karmaşık görmektedir. Bu nedenle muhafazakârlığı üç eksene oturtur: klasik muhafazakâr, milliyetçi-İslamcı muhafazakâr ve neo-muhafazakârlık. Keçiören'i İslami muhafazakâr eksen üzerinden irdeleyen çalışmada ilçenin mekânsal görünümü, ev sahiplerine ilişkin gelişimi ve siyasi etiketi diyakronik olarak ele alınır, bunlar arasındaki örüntülere ve bağıntılara vurgu yapılır.

İslami muhafazakârlığın Keçiören'deki toplumsallığını, sosyo-mekânsal süreç ve ilişkilerini ilişkisel bağlamda inceleyen yazar, Lefebvre'nin üçlü mekân diyalektiğini kullanır. Bu nedenle tasarlanan mekânları ilçe, algılanan ve yaşanan mekânları ise mahalle ve beden



ölçekleri üzerinden analiz etmiştir. Bu bağlamda ilçe ölçeğinde Keçiören'in sosyo-mekânsal inşasının tarihsel yörüngesi değerlendirilirken, mahalle ve beden ölçeğinde sosyo-mekânsal farklılaşmalar ve yakınlaşmalar irdelenmektedir. Ancak tüm bu ölçekler sadece kendi yerel bağlamlarıyla sunulmaz daha geniş bir perspektifle ulus-devlet, ekonomik ilişkiler ve kent pratikleri içerisinde değerlendirilir.

Keçiören'in kentsel ve kamusal yaşamında din, ahlak ve siyaset ekseninde uygulanan sosyo-mekânsal stratejilerin izini süren yazar "mahalle" ölçeğini kullanır. Türkiye'de İslami muhafazakarlığın korunmasında önemli işlevlere sahip olan mahallelerin genel görünümünde ailenin temel kaide olduğu, sosyo-mekânsal yakınlaşmaların ve dayanışma pratiklerinin, cinsiyetçi görünümlerin ve eşitsiz gelişmelerin sıklıkla görüldüğünü ifade eden yazar bunu etnografik gözlemleriyle desteklemektedir. Keçiören'in mahalle kültürünün örnekleri olarak sokaklarda oyun oynayan çocuklar, dini ibadetlerini camilerde yerine getiren gruplar, konvoylarla asker uğurlayan gruplar, elektro-saz eşliğinde yapılan düğünler ve cemaat (kadın sohbetleri ve toplantıları, cami cemaatleri) kültürü sayılmıştır.

Diğer taraftan mahallelerde milliyetçi-muhafazakâr mekânın inşa ettiği kültürel kodların, öznellik biçimlerin ve eğilimlerin nasıl içselleştirildiği ve nasıl görünür hale geldiği ilçenin kentleşme deneyimi ve sosyal pratikler arasındaki ilişkisi üzerinden açıklanmıştır. Burada gecekondulardan apartmanlara dönüşüm sonrası, mahallelilerin gündelik yaşam tipolojilerinde ve sınıf statülerinde önemli bir değişim gerçekleştiği ifade edilmektedir. Ancak gündelik hayatı kuşatan bu pratikler toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlara negatif işlevler yüklemiştir. Mahallelerdeki mekânsal pratikler kadınların kentsel hareketliliğine ve görünürlüğüne imkân tanımayan, yenilikçi ve eşitlikçi gelişmelere uyum sağlayamayan "kısıtlayıcı" pratiklerdir. Diğer taraftan mahallelerdeki gündelik hayatı şekillendiren sosyal ilişkilerin üretimi akrabalık ve hemşerilik rolleri üzerine kuruludur. Akrabalık ve hemşerilik rollerinde dini kimliklerin ve siyasi eğilimlerin önemli olduğunu ifade eden yazar, bu ilişkilerin "kentte hayatta kalma" stratejilerinden daha çok yukarı doğru toplumsal hareketlilik için işlevsel olduğunu ifade eder. Her ne kadar bu sosyal ilişki ağları, sınıf temelli gerilim ve



çatışmaları güçlü bir biçimde üretse de, aileye büyük önem veren İslamcı muhafazakârlığın üretimine de önemli ölçüde katkıda bulunduğu ifade edilmiştir.

Çalışmada İslami muhafazakârlığın gündelikliğinin analiz edildiği diğer bir boyut ise sınıf kültürü ve cinsiyetlendirilmiş bedenlerin konumudur. Farklı mahalle sakinlerinin gündelik etkileşimlerinde, eğilimlerinde ve değerlendirme şemalarında görülen sınıfsal ayrımların tezahürleri, Bourdieu'dan ilham alınarak kendi sınıfsallıkları ve tarihsellikleri bağlamında değerlendirilmiştir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet, aile düzenlemeleri, dini yakınlıklar ve kentsel yaşam deneyimleri gibi şemalar ilişkişel perspektiften analiz edilmiştir. Muhafazakâr gruplarda toplumsal cinsiyet “aile” kavramı üzerinden ataerkil bir biçimde üretildiği için kadınların yaşam tarzları da bu habitusların birer ürünüdür. Diğer taraftan dini yaşam biçimi alt orta sınıflar için bir “doxa” niteliğindedir. Zira ikamet edilen mahalle sadece arzulanan yaşam tarzının somutlaştırılmasına ve sunulmasına değil, aynı zamanda dini ahlakın ne ölçüde somutlaştırıldığına da işaret eden bir “ayrım” işareti olarak ortaya çıkmaktadır. Gündelik yaşam deneyimlerini detaylandıran yazar, bunların sınıfların ideolojileri çerçevesinde oluştuğuna dikkat çekmektedir. Bu bağlamda ilçede muhafazakâr milliyetçi ritüellerin dolu dizgin yaşandığını belirten yazar, sınıf-kültür temelli toplumsal cinsiyet rollerinin de mahalle çeperlerinde görüldüğünün altını çizer.

Son tahlilde İslami muhafazakârlığın Keçiören'in gündelik pratiklerinde ne ölçüde ve nasıl takip edildiğinin peşinde olan yazar, “aile kurumunun savunulması”, “dinin önemi”, “ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkilerinin” ilçedeki muhafazakârlığın ana ilkeleri olduğunu belirtir. Bu bağlamda mahalleler, toplumsal cinsiyet normları ile ataerkil ve dini dinamikleri büyük ölçüde yansıtan ve yeniden üretilmesine kaynaklık eden yerellik ölçegidir. “Biz” kimliğinin mahalle üyeleri arasında siyasi aidiyetin üretimi ve hemşerilik, akrabalık, komşuluk ilişkilerinin kapsamını ve hacmini belirlemek gibi sosyal işlevi olduğuna dikkat çeken yazar, siyasi aidiyetlerin iktidara hizmet eden klientalist ilişkileri doğurduğunu ifade eder (*a.g.e.*: 2023: 199). Keçiören'deki mahallelerin, Türkiye'deki genel mahalle görünümüyle benzeştiği ortaya konulmuştur.



## KAYNAKÇA

Can-Mollaer, E. (2023) *Questioning Islamic Conservatism: Social Space, Class and Gender in Everyday Life in Keçiören*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.